

ANNIMAN HAMBARDZUM ARAKELYAN'IN ANLATTIKLARI
(1903, KARS, TSIPNİ K. DOĞUMLU)

1918'de Ruslar Kars'ı Türklere teslim ettiklerinde, Türkler Ermeni Köylerine doldular. Türkler bizim köye de girdiler. Ben küçüktüm. Bir ablam vardı. Annem Türkler onu kaçırmalarını diye onun yüzüne çamur sürdü ve tandırın içine soktu. Ama Türkler geldiler. Onların içinde bir de Türk Paşa vardı; o, ablamı buldu; alıp götürdü. Benim başka bir kız kardeşim daha vardı; o da korkudan öldü. Babam köyün muhtarıydı. Amcamın sekiz oğlu vardı. Türkler hepsini götürüp öldürdüler; benim iki ağabeyimi de öldürdüler. Bütün köy halkını katlettiler. Annem üzüntüsünden öldü.

Halk mecburen Aragats'a doğru göç etmeye ve Doğu Ermenistan'a gitmeye başladı. O sırada Yağlıca Dağı'ndan Türkler ateş açmışlar. Arpaçay'ın da su seviyesi çok yüksekmiş; Ermeniler nehrin öbür yakasına geçerken akıntı onları sürükleyip götürüyormuş. Halkın çok kayıp verdiğini görünce, altı öküz bir yakaya, altı öküz de öbür yakaya yerleştirip Ermenileri bir kıyıda öbürüne geçirmişler. Diğer yandan Türkler Yağlıca'nın yamaçlarından ateş ediyorlar, hiç ara vermiyorlarmış.

Çok cesur bir adam olan Khaçatur amcam 40 tane köylü genç toplayıp halk Arpaçay Nehri'ni rahatça geçsin diye Türklere karşı çarpışmaya başlamış.

Yağlıca Dağı'nın yamacında çarpışırken 40 Ermeniden 18'i esir düşmüş. Komutanları olan Khaçatur amcam da esir düşmüş. Türkler bir ateş yakıp, amcamı işkenceyle öldürmek için onun derisinin üzerinde cepler açmışlar. Sonra da onu ateşin üstünde diri diri yakmışlar. Geri kalan esirleri ise öldürmüşler. O sırada halk nehrin bir yakasından öbürüne geçiyormuş.

Rusların Kars'ı geri aldığı ve Türkleri şehirden attığı haberi ulaşmış. Ermeni muhacirler aynı zorlukların üstesinden gelerek yeniden geri dönmüşler; gidip, Türklerin, kendi öz köyünü terk etmek istemeyen papazın kafasını kestiklerini ve evinin kapısına çakmış olduklarını görmüşler. Biz de geri döndüğümüzde bizim zavallı papazın kafasını kapıya çakılmış vaziyette gördük.

Dolayısıyla 1919'da yeniden Kars'a, köylerimize geri döndük. Tarlalarımızı sürmeye, ekmeye başladık; tam ürünü toplayacakken yeniden Türklerin Kars'ı aldığı haberi ulaştı. Yeniden göç yolunu tuttuk. Türkler yeniden evlerimize akın ettiler; yağma ve yıkım yeniden başladı. Varsenik halam Türk Ordusu'nun yaklaştığını görünce korkudan iki çocuğuyla birlikte kendini suya atmış ve boğulmuş. Ağası dedemi ve benim iki kaynımı da birbirine bağlayıp suya atmış ve boğmuşlar. Kocamın yedi dayısı varmış; hepsi de boğazlanmış.

Göç zulmü yeniden başladı. Bizi Kars'tan sürdüler; gece vakti Kağzıvan'dan geçtik. Amcamın karısı suya gitti; ben de onu takip ettim ve kayboldum. Sonra o gelip beni muhacirlerin arasında buldu. Kars'tan Leninakan'a geldik. Beni Amerikan Yetimhanesi'ne yerleştirdiler. Bizim köylüler Talin Bölgesi'ndeki Tutulavan Köyü'ne yerleştiler.